

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ, ΑΝΤΙΚΑΘΗΤΕΡΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1955

Ε.Υ.Δ.Τ.Φ. Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ* ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

«Τυφλή και άξιοκατάκριτος είναι ή πολιτική,
όσάκις δέν χειραγωγείται υπό τής ήθικης...».
ΣΠ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Τά τραπεζικά γεγονότα τής Κύπρου. Οί έπιτυχίες πού σημείωναν οί Έλληνες στην ξηρά και στη θάλασσα έκαναν έξω φρενών τόν Σουλτάνο και τήν κυβέρνησή του. Άντι όμως νά στρέψη τήν όργή του έναντίον εκείνων πού τόν πολεμούσαν, θέλησε νά έξοντώση εκείνους πού είχαν δύναμη και έπιρροή, δέν είχαν όμως όπλα και διέταξε σφαγές άγριες τόσο στην Πόλη, όσο και σέ άλλα κέντρα (Άδριανούπολη, Μοσχονήσια, Κυδωνίες, Σμύρνη, Κρήτη). Άφορμή για τήν επέκταση τών τρομοκρατικών και βαρβάρων αυτών μέτρων στην Κύπρο δέν υπήρχε. Η Τουρκική μειοψηφία τής νήσου όμως ήταν φοβισμένη. Για νά καθησυχάση τούς φόβους της ό Σουλτάνος έδωσε έντολή νά εφαρμοσθή και στην Κύπρο τó σχετικό μέ τόν άφοπλισμό τών Χριστιανών τής Αυτόκρατορίας φερμάνι.

Στό ειδικό διάταγμα οί Κύπριοι παρουσιάζονται νομοταγείς και πιστοί τού Σουλτάνου υπήκοοι, πού όχι μονάχα δέν έδωσαν άφορμή, μά και βοήθησαν τά κυβερνητικά στρατεύματα για νά καταστείλουν άνταρσίες όμοεθνών των. "Αν δέν πρόκειται για σκόπιμη ύπερβολή, οί κώδικες πρέπει ν' αναθεωρηθούν, άφού και κινήματα και συνεννοήσεις έγιναν για τήν άπελευθέρωση τής Κύπρου, ύστερα από τά 1570 πού τήν πήραν οί Τούρκοι. Ήταν δέ φυσικό νά προσφέρουν οί Κύπριοι τή βοήθειά των στους Τούρκους, άφού ύστερα από ένέργειές των μετεκαλούντο στρατεύματα Τουρκικά, για νά χτυπήσουν τούς άποστάτες, πού αυτοούς κυρίως (τούς Χριστιανούς) είχαν συνήθως στόχο. Καί ύστερα από τόν ειρηνικό άφοπλισμό όμως δέν ήσύχασαν οί Κύπριοι. Ο διοικητής τής νήσου Κιουτσούκ Μεχμέτ, πού βυσσοδομού-

σε, ζήτησε από τόν Σουλτάνο νά στείλη νέες δυνάμεις και νά τού έπιτρέψη νά λάβη ριζικώτερα μέτρα. Όταν δόθηκε ή άδεια νά λάβη όσα μέτρα άπαιτούσε ή ασφάλεια τού τόπου, κάλεσε τούς άγάδες και άνακοίνωσε τή διαταγή. Οί άγάδες πρότειναν νά έξοντωθούν 486 πρόσωπα, κατά Φιλήμονα¹ ό αριθμός χαρακτηρισίζοταν ύπερβολικός από τόν διοικητή, πού ζητούσε νά θυσιασθούν όσοι μετείχαν στά συμβούλια, δηλ. οί πιό έπίσημοι. Οί ντόπιοι άγάδες όμως, πού δέν ήθελαν νά χάσουν μιá τέτοια εύκαιρία πλουτισμού, επέμειναν και καθιστούσαν υπεύθυνο τόν μουσελίμη για τήν έπιείκειά του. Έτσι ό μουσελίμης, πού ύποκρινόταν τόν μετριοπαθή, ύποχώρησε, δέν έθεσε όμως σ' εφαρμογή τόν καταχθόνιο σχέδιό του, παρά κατά τά μέσα Μαΐου πού ήρθαν ένισχύσεις, κατ' άλλους² από 4 χιλ. και κατά άλλους από 10 χ. και πλέον³. Τί σοφίσθηκε δέ ό καταχθόνιος για νά μη κινήση τήν ύποψία τών θυμάτων; Διεκήρυξε ότι ό σουλτάνος έμεινε ίκανοποιημένος από τόν πρόθυμο άφοπλισμό και διέταξε νά προστατεύεται από τήν έξουσία ή ζωή, ή τιμή και ή περιουσία των. Καί για ν' άποκοιμήση ακόμα περισσότερο τά θύματα διέταξε νά τιμωρηθούν και μερικοί Τούρκοι, για μικρές πρós τούς Χριστιανούς ύπερβασίες. Ύστερα από τά μέτρα αυτά κάλεσε στη Λευκωσία τούς άρχιερείς, τούς ήγουμένους και τούς προκρίτους, για νά ύποβάλουν τάχα μιá κοινή εύχαριστήριο άναφορά στην Ύψηλή Πύλη και δώσουν διαβεβαιώσεις για τή σταθερά των άφοσίωση στό νόμιμο κυρίαρχό των. Μέ τόν σατανικό αυτό τρόπο συνεκέντρωσε στη Λευκωσία τόν μεγάλου-

1. Βλ. Φιλήμονος Δοκίμιον 'Ιστορ., σ. 261.

2. Κατά Φιλήμονα, Τρικούπη, Κουτσονίκαν, Ζανέττον, Φραγκούδη κλπ.

3. Πούκεβιλ, 'Ιστορία Έλλ. Έπαν., σ. 197.

* Συνέχεια από τόν προηγούμενο τεύχος και τέλος.

τερο ποσοστὸ τῶν θυμάτων ἀπὸ κείνους ποὺ δὲν ἔπαιρναν μέρος σὲ συμβούλια ἄλλοι συνελήφθησαν στὰ σπίτια των καὶ ἄλλοι στὶς ἐκκλησίες, ὅπου ἀνύποπτοι παρακολουθοῦσαν γιὰ τελευταία φορὰ τὴ θεία λειτουργία. 16 μονάχα ἀπὸ τοὺς 486 ὑπόπτεισαν τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τοῦ μουσελῖμη καὶ φύγανε στὴ Λάρνακα, ὅπου βρῆκαν καταφύγιον στὰ ἐκεῖ προξενεῖα¹. Κατὰ τὸ Σπηλιάδην ὁ μουσελῖμης γιὰ νὰ μὴ καταμηνύσῃ τοὺς ἀρχιερεῖς ὅτι βρίσκονται σὲ συνεννόησιν μὲ τοὺς ἀποστάτες, ζήτησε καὶ πῆρε μὲ κάθε μυστικότητα 500 χ. γρόσια. Καὶ γιὰ νὰ εἶναι βέβαιος γι' αὐτὴ πῆρε δμήρους ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ἀρχιδιάκονό του (Μελέτιο) καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς ἀπὸ ἓνα ὑπάλληλο, ποὺ ἔρριξε στὶς φυλακές. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ σφετερισθῇ τὸ ποσὸ ποὺ δανείσθηκε καὶ νὰ ἔχῃ ἀποδείξεις γιὰ τὰ ἐγκλήματα ποὺ μελετοῦσε, ὑποχρέωσε τὸν ἀρχιδιάκονον ν' ἀλληλογραφή μὲ τοὺς ἀποστάτες ἕκ μέρους τοῦ ἀρχηγοῦ του².

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔτσι ἔφθασε στὸ σκοπὸ τοῦ πέταξε τὴν προσωπίδα, ποὺ σκέπαζε τὴ βδελυρὰ ὄψη τῆς ψυχῆς του καὶ διέταξε νὰ κλεισθοῦν ὅλοι στὴ φυλακὴ· κι' ἀφοῦ διαβάστηκε ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις σὲ συνεδρία τῶν ἐπισήμων Τούρκων διέταξε τὴν ἐκτέλεσίν τους. Φοβεῖται ὅμως ἀκόμα, καὶ τὸ πρῶτὸ τῆς 9 Ἰουλίου διέταξε νὰ κλείσθωσιν οἱ πύλες τῆς Λευκωσίας καὶ τοποθετηθοῦν φρουρὰς στοὺς κυριώτερους δρόμους. Ὑστερα ἀπὸ τὰ μέτρα αὐτὰ ὁδηγοῦνται στὴν πρὸ τοῦ σεραγίου πλατεῖα καὶ παραδίδονται στὸ δῆμιον οἱ μητροπολίτες Πάφου Χρῦσανθος, Κιτίου Μελέτιος, Κυρηνείας Λαυρέντιος, ὁ ἡγούμενος Κύκκου Ἰωσήφ κ.ἄ. ἀνώτεροι κληρικοί. Τὸ ἀποτρόπαιον ἐγκλημα συμπληρῶνεται μὲ τὴν τοποθέτησιν τῶν κεφαλῶν στὰ νῶτα τῶν θυμάτων³. Διστάζει γιὰ λίγο ὁ αἰμοδιψὴς διοικητής, ἂν πρέπη νὰ σεβασθῇ τὴ ζωὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἢ νὰ παραδώσῃ κι' αὐτὸν στὸ δῆμιον· ὑποχωρεῖ ὅμως στὴν ἀντίδραση τῶν ἀγάδων καὶ γιὰ νὰ εἶναι συνεπὴς καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσίν του διατάσσει νὰ θανατωθῇ ὄχι ὅμως μὲ μαχαίρι, ἀλλὰ στὴν ἀγχόνη. Σύρεται λοιπὸν καὶ ὁ Κυπριανὸς στὴ συκαμιὰ ἢ τὸν πλάτανο, ποὺ ἦταν περασμένο τὸ σχοινί. Ἐλεγχόμενος γιὰ τὴ συμμετοχὴν του στὴ Φιλικὴ αἰωποῦσε, γιὰτί δὲ μπορούσε νὰ ψευδοθῇ. Γιὰ νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὸ θάνατον ζητοῦσαν νὰ καταρασθῇ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ ν' ἀπαρνηθῇ τὴν πίστην τῶν πατέρων του. Ὁ Κυπριανὸς ὅμως, ποὺ ἤθελε νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν του τὴν ἑλληνικὴν καὶ χριστιανικὴν καὶ ὄχι

τὸ σκῆνωμά της λέγει στὸ δῆμιον: ἐκτέλεσε τὴ διαταγὴν τοῦ ἀπηνόου κυρίου σου⁴.

Μὲ τέτοιο ἀπαράμιλλο θάνατον στεφάνωσε ὁ Κυπριανὸς τὴ λιγόχρονη, μὰ γέματη φῶς καὶ ἀρετὴν σταδιοδρομίαν του.

Τὴν ἄλλη μέρα παρέδωσαν τὸ κεφάλι στὸν δῆμιον καὶ τὴν ψυχὴν των στὸν Ὑψιστόν καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς προκρίτους ποὺ εἶχαν φυλακισθῇ. Οἱ σφαγῆς συνεχίζονταν ὡς τὶς 14 Ἰουλίου. Ἀπίστευτὰ καταντᾶ ἡ θηριωδία τῶν δημίων⁵.

Ἐξισλαμισμοί.

Ἀντικρῦζοντες τὰ μαρτύρια αὐτὰ ὠρισμένοι, 36 κατὰ Φιλήμονα, ἐτούρκισαν, καὶ δὲν ἔσωσαν μονάχα τὴ ζωὴν των, ἀλλὰ ἔγιναν κύριοι καὶ τῆς περιουσίας τῶν θυμάτων. Ἄν ἡ πληροφορία εἶναι ἀκριβής, τότε τὰ θύματα, κατὰ τὴν ἴδιαν πηγὴν, φθάνουν τὰ 434 άτομα, ἀριθμὸς ποὺ περιορίζεται ἀπὸ τὸν Τρικούπη σὲ 200 καὶ ἀπὸ ἄλλους περισσότερο. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ τούρκισαν, μόλις πέρασε ὁ κίνδυνος, ξαναγύρισαν στὴ θρησκείαν τῶν πατέρων των, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Τουρκομπατίστα, ποὺ πέθανε χριστιανὸς στὰ 1842, μὲ τὸν Ἄνδρέα Σολομωνίδην ποὺ εἶχε γίνῃ Χουρσίτ ἄγας, δὲν ἔπαυε ὅμως νὰ στέλλῃ 34 τάλληρα τὸ μῆνα γιὰ τὴ συντήρησιν τῆς γυναίκας καὶ τῶν παιδιῶν του, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὸ Λιβόρνο.

Φιλάνθρωποι καὶ Φιλέλληνες

Γιὰ τὴ διάσωσιν πολλῶν προσώπων φιλότιμες προσπάθειες κατέβαλαν οἱ πρόξενοι διαφόρων δυνάμεων στὴν Κύπρον καὶ μάλιστα ὁ Κεφαλληνιακῆς καταγωγῆς Ἄντωνίος Βοντιτσιᾶνος ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὴ Λάρνακα, ὁ Ἐπαιθιακῆς ἐπίσης καταγωγῆς Κωνσταντῖνος ντὲ Περιστεριάνης⁶ († 1842) πρόξενος τῆς Ρωσσίας, ὁ Δημ. Φραγκοῦδης⁷, πρόξενος διαφόρων δυνάμεων καὶ μάλιστα ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας Meschin. Κατὰ τὸν Πουκεβίλ «θὰ κατέστρεφον ἐντελῶς τὴν Λάρνακα, ἂν ἡ καρτεροψυχία τοῦ Γάλλου τούτου προξένου, οὐτινος αἱ παραινέσεις ὑπεστηρίζοντο διὰ τοῦ πυροβόλου ἐνὸς γαβάρου τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ, δὲν ἔπειθον τὸν ἄνανδρον διοικητὴν νὰ κλείσῃ τὰς Ἀσσυρίους ὁρδὰς εἰς τὰ φρούρια τῆς νήσου⁸,

4. Χάκκετ, Ἱστ. ὁρθ. ἐκκλ. Κύπρου, σ. 324.

5. Σπάζοντες τὰ δόντια τῶν θυμάτων καὶ μάλιστα τῶν κληρικῶν περνοῦσαν χαλινάρια στὸ στόμα των καὶ ἀνεβαίνοντας ὕστερα στὴ ράχη των τοὺς κεντοῦσαν μὲ τὰ σπιροῦνια, ὥστε νὰ πονοῦν καὶ νὰ φωνάζουν περισσότερο, σύμφωνα μὲ ὅσα γράφει ὁ L. de Mas Latrie.

6. Κυπριακὰ Χρονικὰ 1936 σ. 63.

7. Γ. Φραγκοῦδης Ἱστορ. οἴκου. σ. 75.

8. Πούκεβιλ. Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπαν. σ. 297. Φιλήμ. δοκ. Ἱστορ. σ. 262. Τρικούπη. Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπαναστ. σ. 202.

1. Φιλήμονος Δοκίμιον Ἱστορ., σ. 261.

2. Σπηλιάδου ἀπομνημ., σ. 110.

3. Φιλήμονος Δοκ. Ἱστορ., σ. 262.

ἐνέργεια ποῦ εἶχε καὶ τὴν κακὴν τῆς πλευρᾶς, γιατί ἔφερε καταστροφές καὶ σὲ τόπους ποῦ ἔμειναν ὡς τότε ἀπείραχτοι. Ἄξιος εὐγνωμοσύνης εἶναι ἐπίσης ὁ Γάλλος ναύαρχος Ἰαγκάνης¹, (Aignan), ποῦ συνέδραμε τοὺς πεινασμένους πρόσφυγες μοιράζοντας χιλιάδες διπυρίτου ἄρτου, ποῦ εἶχε φέρει ἀπὸ τὴν Τουλῶνα.

Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προστεθῆ κι ἕνας βορειοηπειρώτης, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀτάκτου ἱππικοῦ στὴν Ἐπανάστασιν Χατζημιχάλης Νταλιάνης², ποῦ βρῆκε ἀργότερα ἠρωικὸ θάνατο στὸ Φραγκοκάστελλο τῆς Κρήτης. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔτυχε νὰ βρῆκεται στὴν Κύπρον, δὲν ἀποκλείεται καὶ μὲ ἀποστολὴν, καὶ ἔσωσε πολλὰς οἰκογένειες, ποῦ μετέφερε μ' ἑξοδα τοῦ στὴν Τεργέστη.

Ἴσως ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονευθῆ καὶ κάποιος ἐπίσημος μάλιστα Τούρκος, ὁ Κιόρογλου, ποῦ κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες, γιὰ τὴ σωτηρίαν τοῦ φίλου τοῦ Κυπριανοῦ, ἂν βέβαια εἶναι κάπως σύμφωνα μὲ τὰ πράγματα ὅσα ἀναφέρει ἡ παράδοσις, ποῦ ἔχει ἐμνεύσει στὸν ἑξοχὸ Κύπριον ποιητὴ Βασίλειον Μιχαηλίδην τὸ περίφημον ἐπικὸν τοῦ ποίημα ἡ 9 Ἰουλίου τοῦ 1821.

Ὁ Κιόρογλου ἐπισκέπτεται βαθεῖα χάραματα τὸν Κυπριανόν, ἀναγγέλλει τὴν καταδίκην του καὶ τὸν παρακινεῖ νὰ πάη μὲ τὸ χαρέμι του κρυφὰ κρυφὰ στὴ Σκάλαν καὶ νὰ κρυφθῆ σὲ κανένα προξενεῖον. Ὁ Κυπριανὸς ὁμῶς δὲ θέλει νὰ γίνῃ ἀφορμὴ ἢ φυγὴν του νὰ χυθῆ αἷμα ἀθῶων καὶ ἀπαντᾷ:

Δὲ φεύγω Κιόρογλου, γιατί ἂν φύγω ὁ φευγικός μου θὲ νὰ γενῆ θανατικόν εἰς τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ τόπου καὶ προσθέτει: παρὰ τὸ αἷμα τοὺς πολλοὺς (= ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν πολλῶν καὶ ἀθῶων) ἔν κάλλιον (= εἶναι καλλίτερον νὰ χυθῆ) τὸ αἷμα τοῦ Πισκόπου. Ἐπιμένει ὁ Κιόρογλου, ἀλλὰ καὶ ὁ Κυπριανὸς δὲν ἀλλάζει ἀπόφασιν καὶ φεύγει ὁ Κιόρογλου περίλυπος καὶ παραπονεμένος.

Πόσο συγκινητικὸ ἀλήθεια παρουσιάζεται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κιόρογλου καὶ πόσο θὰ ἐνισχυόταν ἡ τόσο χρησὶμη Ἑλληνοτουρκικὴ φιλία, ἂν τὸ παράδειγμα τοῦ Κιόρογλου εὕρισκε ἀπήχησιν καὶ σὲ κείνους ποῦ ἐμπνέουν στὴν ἀδιαλλαξίαν τῶν τῆν Τουρκικὴν μειοψηφίαν τῆς Κύπρου, ποῦ τόσο εἰρηνικὰ ζεῖ μὲ τοὺς Ἕλληνας.

Μισέλληνες.—Δημεύσεις καὶ λεηλασίες.

Στὸ πλευρὸν τοῦ ἀπλήστου καὶ ὕπουλου μουσελίμη παράστεκε μία μαύρη χριστιανικὴ, κατ' ὄνομα βέβαια, ψυχὴ, ὁ Συριανὸς διερμηνεὺς στὸ Γαλλικὸν προξενεῖον Γεώργιος Λαπιέρ. Ἦταν τέτοια ἡ φιλο-

χρηματία του καὶ τόσοσ ὁ μισελληνισμὸς του, ὥστε «τάς δύο μάλιστα ἀποφράδας ἡμέρας τῶν σφαγῶν ἐθεάθη συμπεριπατῶν ἐν τῷ διοικητηρίῳ μετὰ τοῦ Κιουτσούκ Μέχεμετ καὶ δὴ πρὸς τὸ μέρος τὸ βλέπον εἰς τὴν πλατεῖαν, ὅπου αἱ καράτομια ἐνηργοῦντο καὶ οἱ ὄδυρμοι τοσοῦτων θυομένων ἀθῶων ἠκούοντο»³.

Τὴ σφαγὴ ἀκολούθησε δήμευσις τῆς περιουσίας τῶν θυμάτων καὶ ἐκείνων ποῦ διέφυγαν τὸ θάνατον. Τὸ κακὸν συμπληρώθηκε μὲ τὴν λεηλασίαν τῶν μονῶν καὶ τῶν ἐπαύλεων. Ἀπὸ ἕνα μονάχον μοναστηρίου, τὴν Παναγίαν τοῦ Κύκκου, πῆραν 60 ὀκ. ἀσῆμι, καὶ χρυσάφι σὲ ράβδους 5.800 δρ.⁴

Θὰ ἐπακολουθοῦσε δὲ καὶ ἐξανδραποδισμὸς τῶν γυναικοπαίδων, ἂν οἱ διάδοχοι τῶν ἀρχιερέων ποῦ εἶχαν θανατωθῆ δὲν πλήρωναν τεράστια ποσά, ποῦ ἐξοικονόμησαν μὲ τὴν ἐπιβολὴν κεφαλικοῦ φόρου σὲ δλοὺς τοὺς κατοίκους τῆς μεγαλονήσου.

Διάδοχοι ἀρχιερέων.

Γιὰ νὰ μὴ μείνη ἀκέφαλη ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία μὲ τὸ σφαγιασμὸν τῶν ἀρχιερέων ὁ σατανικὸς Μουσελίμης, ποῦ εἶχε λάβει σχετικὴ πρόνοιαν, πῆρε ὄσους κρατοῦσε, ὡς ὁμήρους τάχα τῶν ἀρχιερέων, στίς φυλακὰς καὶ ἀνακήρυξε τὸν Ἰωάννην Ἀρχιεπίσκοπον, τὸν Πανάρετο μητροπολίτην Πάφου, τὸν Λεόντιον Κιτίου καὶ τὸν Δαμασκηνὸν Κυρηνεάσαν. Τοὺς ἔστειλε μάλιστα ντυμένους τίς κόκκινες ἐπίσημες ὀτολὰς στὴν Ἀρχιεπισκοπὴν μὲ συνοδείαν γενιτσάρων καὶ καβάλλα ἐπάνω στὰ ἴδια ἐκεῖνα ζῶα ποῦ εἶχαν μεταφέρει τοὺς προκατόχους τῶν στὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου!

Διασωθέντες.

Τίς φρικαλεότητες τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ἐξέφυγαν ὄρισμένοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοί. Ἀπ' αὐτοὺς ἄλλοι κατέφυγαν στὴν Γαλλίαν (Παρίσι), ὅπως ἦσαν ὁ ἐξαρχὸς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἰωαννίκιος (ποῦ ἀργότερα γύρισε στὴν Κύπρον καὶ μὲ τὴν προστασίαν τῶν ἰσχυρῶν Τούρκων πολιτικῶν ποῦ γνώρισε στὸ Παρίσι πέτυχε νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν Πανάρετον), ὁ Δαυτὸς Οἰκονομίδης κλπ. Ἄλλοι κατέφυγαν στὴν Τεργέστη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν κατέληξαν στὴν Κέρκυραν, ὅπως ἦσαν οἱ ἐξέχουσες Κυπριακὰς οἰκογένειες Χάρτα, Οἰκονομίδης, ποῦ μέλη τῆς διακρίθηκαν καὶ στὰ γράμματα, Σαριπόλου, καὶ ἄλλοι στὰ βουνὰ τῆς Κύπρου, ὅπως ἦσαν ὁ ἐξαρχὸς Κιτίων Μελέτιος.

3. Φιλῆμ. δοκ. ἱστορ. σ. 262.

4. Φ. Μιχαλοπούλου· ἡ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου. Ἐθνος 9/7/1949.

1. Πουκεβίλ· Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπαν. σ. 197.

2. Γεν. Ἐφημερὶς Ἑλλάδος 1828 σ. 183.

Στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ συμμετοχὴ τῶν Κυπρίων στὸν Ἀγῶνα.

Γιὰ τὴν ἐνεργὸν δράσιν τῶν Κυπρίων στὸν Ἀγῶνα δὲν ἀναφέρεται σχεδὸν τίποτε στὶς γενικὲς γιὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐργασίαι, ποὺ διαφωτίζουν κυρίως τὰ τραγικὰ γεγονότα ποὺ μνημονεύσαμε. Ἐτσι σχηματίσθηκε ἡ σφαλερὰ ἰδέα ὅτι ἡ συμπάραστασις τῶν Κυπρίων στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα ἐκδηλώθηκε μονάχα μετὰ τὴν θυσίαν τῶν ἑκατοντάδων ἐθνομαρτύρων. Ὅπως ὁμοίως πληροφοροῦμεθα ἀπὸ διάφορα γνωστὰ καὶ ἀγνωστὰ ἀρχεῖα καὶ στοιχεῖα, ποὺ ἐλπίζουμε νὰ φέρουμε εἰς δημοσιότητα, στὸν ἱερὸν ἐκείνον Ἀγῶνα ἔχουν ἀγωνισθῆ μαζὶ μετὰ τοσούτους ἄλλους Ἕλληνας καὶ πολλοὶ Κύπριοι ἀγωνιστὲς. Πόσοι ἀκριβῶς ἦσαν οἱ Κύπριοι αὐτοὶ ἀγωνιστὲς δὲν εἶναι εὐκόλως νὰ καθορισθῆ, ὅπως εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῆ καὶ πόσοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ βρῆκαν μαρτυρικὸ θάνατον εἰς τὴν Κύπρον. Πρέπει ὁμοίως ὁ ἀριθμὸς τῶν νὰ ἦταν ἀνάλογος, ἂν ὄχι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων, ποὺ ξεπερνοῦν, κατὰ τὸν Φιλήμονα, τὶς 4 ἑκατοντάδες, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἔρευνα (σὲ ἀρχεῖα κατὰ τὸ πλεῖστον στοιχεῖα) γίνονται γνωστὰ περισσότερα ἀπὸ 150 ὀνόματα Κυπρίων ἀγωνιστῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὄχι λίγοι (Θησεύς, Χατζηστεφανῆς, Δημητρίου, Γ. Οἰκονομίδης, Σταυρινός, Φιλίππου κλπ.) ἦσαν ὁδηγοὶ συμπατριωτῶν τῶν ἀγωνιστῶν, ποὺ δὲν κατονομάζονται.

Βρίσκουμε δὲ Κυπρίους ἀγωνιστὰς ν' ἀγωνίζονται καὶ εἰς τὴν ξηρὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀθήναν (Ἀκρόπολη, Χαϊδάρη κλπ., εἰς τὴν ἀνατολ. Ἑλλάδα, εἰς τὴν Εὐβοίαν, εἰς τὴν δυτ. Ἑλλάδα (Μεσολόγγι, Ναύπακτο κλπ.), εἰς τὴν Πελοπόννησον (Κόρινθος, Ἄργος, Δερβενάκια, Μύλους, Τρίπολη, Νεόκαστρο, Κρεμμύδι, Μεσσηνία, Πάτρας), εἰς τὴν Κρήτην, Χίον, σὲ διάφορα ναυμαχίαις ἀκόμα καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν (Δραρατσάνη, μονὴ Σέκου). Νὰ μεταφέρουμε καὶ ἐδῶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποὺ ἀγωνίσθησαν ἡρωικὰ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ, θὰ μάκραινεν πολὺ ἢ παροῦσα. Ἀναφέρουμε ὁμοίως λίγα χαρακτηριστικὰ περιστατικὰ ἀπὸ τὴν δράσιν ὀρισμένων ἀγωνιστῶν. «Ἐφτά πληγῆς εἶχε λάβει ἕνας Κύπριος ἀγωνιστὴς Χατζησάββας ποὺ ἀγωνιζόταν εἰς τὸ Μεσολόγγι, γράφει ὁ Κασομούλης¹, ποὺ τὸν εἶχε μαζὶ του, καὶ μοῦ ἔλεγεν ἀκόμα ὅτι δυστυχῆς εἶναι ὅτι θὰ βαστάξῃ!» Πόσο δὲ πρόθυμοι ἦσαν ν' ἀναλαμβάνουν τὴν ἐπικίνδυνον ἀποστολὴν φαίνεται ἀπὸ τὴν δράσιν τοῦ Μιχ. Κυπραίου, ποὺ ἀνέλαβε πλέοντας νὰ μεταφέρῃ γράμματα εἰς μίαν φρεγάταν, περιζωμένην ἀπὸ

Τουρκικὰ καράβια. Νὰ πῶς ἀφηγεῖται τὸ ἐπεισόδιον ὁ Μακρυγιάννης²: «Τὸ βράδυ εἶχε ἔρθει μίαν φρεγάταν Ἀγγλικὴν καὶ τὰ Τουρκικὰ καράβια τὴν εἶχαν εἰς τὴν μέσην (γιὰ) νὰ μὴ ἀνταποκρινόμεσθε ἐμεῖς μ' αὐτήν. Φοβόνταν. Τότε στέλνομεν ἕνα Κυπραῖον μετὰ γράμματα τῆς πλεγῆς (=κολυμβητικῶς). Τὴν πῆραν χαμπέρι τὰ Τουρκικὰ καὶ τὸν κύνῃσαν ὅλην νύκταν καὶ τῶπεσαν τὰ γράμματα ἐκεῖ ὅπου βούταγε εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ πῆγε εἰς τὴν φρεγάταν. Καὶ μπαίνοντας μέσα ἔπεσε πεθαμένος. Τὸν κρεμάσανε καὶ βῆκε τὸ νερό. Καὶ τῶβαλαν σπέρτα καὶ ἀναστήθη. Καὶ εἶπε τῶν Ἀγγλῶν τὸν χαμὸν τῶν γραμμάτων, ὅπου τὸν εἶχαμε δομένα. Εἶπε στοματικῶς τὴν κατάστασιν τοῦ Κάστρου καὶ τὶς πρόφασιν τοῦ Μπραῖμη. Καὶ τὸν πῆρε ἡ φρεγάτα καὶ πῆγαν εἰς τὴν Ζάκυνθον».

Δὲν ἀναλαμβάνουν δὲ μονάχα οἱ Κύπριοι ἀποστολὰς ἐπικίνδυνας. Καταβάλλουν καὶ προσπάθειαι γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν Φιλελλήνων, τὴν ἀμβλυσιν παθῶν, εἶναι δὲ πρόθυμοι νὰ θυσιάσων καὶ αὐτὴ τὴν ζωὴν τῶν, ἀρκεῖ ἢ θυσία τῶν νὰ ὠφελοῦσιν τὴν πατρίδα. Ἄν θέλαμε ὁμοίως νὰ προβοῦμε εἰς μίαν ἔστω καὶ γενικὴν δῆλωσιν καὶ ἀναγραφὴν τῶν ἐκδουλεύσεων κάθε Κυπρίου ἀγωνιστοῦ, θὰ σχηματίζαμε λεξικὸν ὀλόκληρον.

Οἰκονομικὴ συμβολὴ τῶν Κυπρίων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.

Ἀνάλογον μετὰ τὴν στρατιωτικὴν εἶναι καὶ ἡ οἰκονομικὴ συμβολὴ τῶν Κυπρίων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Εἰκοσιένα. Ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς ἀποστόλους τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Δημ. Ὑπάτρο καὶ Α. Πελοπίδα, φαίνεται καθαρὰ ὅτι εἶχαν δοθῆ ὑποσχέσεις ρητῆς τῆς τοσούτου ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανόν, ὅσοι καὶ ἀπ' ἄλλους Κυπρίους γιὰ τὴν ἀποστολὴν γενναίων χρηματικῶν συνεισφορῶν καὶ ζωοτροφῶν.

Δὲν περιορίζεται δὲ ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν Κυπρίων εἰς τὴν γενναϊὸν συνεισφορὰν τῶν Κυπρίων Φιλικῶν. Ὄταν ὁ θρυλικὸς Κανάρης ἔφθασεν εἰς τὴν νησίαν τῶν καὶ προσωρμίσθηκε εἰς κάποιον λιμανάκι κοντὰ εἰς τὴν Σαλαμίαν καὶ ὕστερον εἰς τὸν ὄρμον Ἀσπρόβρυση, πολλοὶ σπεύδαντες ὄχι μονάχα νὰ προσφέρουν τροφίμα ἀλλὰ καὶ νὰ φύγουν μαζὶ του γιὰ τὸν Ἀγῶνα.

Ἐκτὸς αὐτοῦ πολλοὶ Κύπριοι (Θησεῖς, Οἰκονομίδαι, Κυπραῖος Χρ., Κυπραῖος Μιχ., Σταυρινός, Φιλίππου κλπ. κλπ.) συντηροῦσαν μετὰ δικὰ τους ἔξοδα τοὺς ἀνδρες τῶν, ποὺ ἦσαν οἱ περισσότεροι συμ-

3. Κατὰ τὸν Γόρδωνα ποὺ μνημονεύει τὸ ἐπεισόδιον, καὶ τὸν Τρικούπη, εἶχαν φθάσει δύο ἡμιολίαις ἢ Γαλλικὴ Ἀμάραντος καὶ ἡ Αὐστριακὴ Ἀρέθουσα ὕστερον ἀπὸ μετάβασιν τοῦ Κυπραίου εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ ὄχι ἕνα βρῆκε Ἀγγλικὸν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον.

1. Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ Β σ. 272.

2. Ἀπομνημονεύματα Α σ. 248.

πατριώτες των. Περιουσίες ολόκληρες έχουν διατεθή και από τους Κυπρίους για τόν ιερό αυτό σκοπό. Αίμα και χρήμα έρρευσε άφθονό για την ιερά υπόθεση της έλευθερίας.

Στην προτομή του Κυπριανού που έστησε ή εύλάβεια των Κυπρίων στον περίβολο της μονής της Φανερωμένης, όπου κατά την ανακαίνισή της (1872-3) έχουν συγκεντρωθή κάτω από την Άγία Τράπεζα και τὰ κόκκαλα των θυμάτων, χάρσσεται τὸ άριστουργηματικό έπίγραμμα του Κυπρίου έποποιού:

Σὺ πὺ σκοτώθης γιὰ τὸ φῶς
σὴκω ναίδης τὸν ἥλιο.

ξύπνα νά δῆς τὸ αἷμα Σου
πῶς ἔγινε βασιλείο.

Τὸ βασιλείο ὅμως πὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν πιδ διαλεχτῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος, μέσα στὸ ὁποῖο ὑπάρχει σεβαστὸ ποσοστὸ του Κυπριακοῦ αἵματος, δὲν περιλαμβάνει ἀκόμα οὔτε τὴν Κύπρο, οὔτε τὴν ὁμότυχὴ της Βόρειο Ἡπειρο. Ἡ μοῖρα του Προμηθέα βαρύνει ἀκόμα στὰ ιερά αὐτὰ χῶματα.

Δὲ θ' ἀργήση ὅμως ἡ λαμπροφόρα ἡμέρα πὺ τὸ βαθὺ τραῦμα θὰ κλείση. Καὶ ἂν κλείση μὲ τὴ βοήθεια Ἐκείνου πὺ τὸ προκάλεσε — ὅπως συνέβη μὲ τὰ Ἑπτάνησα — τόσο τὸ καλλίτερο.

ΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΜΙΑ ΝΑΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΙΜΙΑ

Ἐκὸμη ἔνα ἀνέκδοτο κείμενο του Βλαχογιάννη. Ἐνήκει στὴ σειρά τῶν ἐπιστολῶν, πὺ ἔστελνε ὁ σοφὸς ἔρευνητὴς σ' ἔφημερίδες καὶ περιοδικὰ γιὰ νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἢ νὰ κάμει μιὰ σημαντικὴ ὑπόδειξη.

π. χ.

Φίλη «Νέα Ἐστία»,

Ἐ λόγος εἶναι πάλι γιὰ τὴ ναυτικὴ παροιμία, πὺ μᾶς σταύρωσε κι' ἀκόμα δὲ μπορούμε νὰ γλυτώσουμε ἀπ' αὐτή. Ἐ φίλος μου Νίκος ὁ Ποριώτης, ὁ Μεταφραστὴς καὶ ὁ Λεξικογράφος, μὺ γράφει: «Ἐ ἀρχικὴ καὶ σωστὴ ἔκδοχὴ του ναυτικοῦ ἀφορισμοῦ εἶναι: «του Σταυροῦ καὶ δέσε, του Σταυροῦ καὶ λύσε». Ἐ παλαιοὶ ναυτικοὶ γυρίζανε στὴν πατρι-

δα καὶ δένανε τὰ καράβια του Σταυροῦ, μέσα του Σεπτέμβρη, πὺ ἄρχιζε ἡ κακοκαιριὰ καὶ μίκραινε ἡ μέρα, καὶ πάλι ξεκινούσανε γιὰ νέα μακρινὰ ταξίδια ὅταν ἔπεφτε ὁ Σταυρὸς στὴ θάλασσα κι' ἀγιάζανε τὰ νερά, τὸ Γενάρη, πὺ ἄρχιζε νὰ μεγαλώνη ἡ μέρα. Ἐτσι βγῆκε καὶ ἡ παραλλαγὴ «σταύρωνε... καὶ ἀρμένιζε».

Κατὰ χρέος φιλικὸ σᾶς στέλνω τὴ γνώμη του σοφοῦ φίλου μου.

Δικός σου

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

